

Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Adalet MYO

Adalet Programı

Hukuk Başlangıcı Dersleri

ÜNİTE VI

HUKUK İLE İLGİLİ TEMEL KAVRAMLAR

**HUKUK
İLE İLGİLİ
TEMEL KAVRAMLAR**

- Hukuki işlem hukuki sonuç doğurmaya yönelik irade açıklamasıdır. Bu tanımdan yola çıkıldığında irade açıklaması ve bu açıklamanın yöneldiği hukuki sonuç olmak üzere, hukuki işlemin iki temel kurucu unsuru olduğu belirlenebilir.
- Bir hukuki işlemin geçerli olması için kişideki mevcut irade ile açıklananların birbirine uygun olması gerekir. Ancak bu uygunluk bazen tarafların kasıtlı olarak istemesi sonucunda bazen de istem dışı bozulabilir. İrade ile beyan arasındaki kasıtlı uygunsuzluk muvazaa, zihni kayıt ve latife beyanından kaynaklanır. İrade ile beyan arasında istenmeden oluşan uygunsuzluklar ise hata, hile ve tehdit (ikrah) olarak adlandırılır.
- Hukuki işlemler çok farklı açılardan birçok türlere ayrılır ve her birinin kendine özgü önemli özellikleri bulunmaktadır..

Hukuki İşlem Kavramı

- Hukuki işlemler, kişilerin hukuki sonuç doğurmaya yönelik irade açıklamalarıdır. Daha geniş bir ifadeyle, hukuki işlemler, bir veya birden fazla kişinin, hukuk düzeninin çizdiği sınırlar içinde hukuki sonuç doğurmaya yönelik irade açıklamalarıdır.
- Hukuki işlem kavramı, hukuki eylem kavramından farklıdır. Hukuki eylemde de irade açıklaması vardır. Ancak bu iradenin hukuki bir sonuç doğurmaya yönelmiş olması gerekmez. Örneğin, ikametgâhın değiştirilmesi bir hukuki eylemdir. Hukuksal eylem aynı zamanda hukuki bir sonuç da doğurabilir. Ancak bu zorunlu değildir. Buna karşılık, hukuksal işlemde hukuki sonucun arzulanmış olması şarttır..

Hukuki İşlemin Unsurları

- Hukuki işlemin üç unsuru vardır; bunlar:
 1. Kurucu Unsurlar
 2. Geçerlik Unsurları
 3. Etkinlik Unsurları

Hukuki İşlemin Kurucu Unsurları

- Hukuki işlemin iki kurucu unsuru vardır. Bunlar, irade açıklaması ve iradenin yönelmiş olduğu hukuki sonuçtur.
- (1) İrade Açıklaması: İrade açıklaması, bir kişinin bir hakkı veya bir hukuki ilişkiyi kurma, değiştirme veya ortadan kaldırmaya yönelik iradesini dış dünyaya açıklaması veya bildirmesidir. İrade açıklaması, açık (sarih) olabileceği gibi, üstü kapalı (zımni) da olabilir. Bir kimse iradesini, şüpheye mahal vermeyecek bir biçimde sözle, yazıyla yahut bir hareketle açıklarsa açık irade beyanında söz edilir. Buna karşılık, irade beyanı kişinin hareket tarzından, genel davranışından çıkarılabiliyorsa kapalı (zımni) irade beyanından bahsedilir. Örneğin, sipariş vermediği halde kendisine gelen kitabı açıp okuyan, önemli yerlerini çizen kişinin bu davranışı kitabı kabul ettiği anlamına gelir.
- (2) İradenin Yönelmiş Olduğu Hukuki Sonuç: İrade beyanı sözlü olabileceği gibi yazılı da olabilir. Diğer bir deyişle, hukuki bir sonuca yönelmiş olan irade beyanının sonuç doğurabilmesi için onun belli bir şekle bürünmüş olması kural olarak şart değildir. Ancak, bazı hukuki işlemlerin sonuç doğurabilmesi için irade açıklamasının belli şekillerde yapılması gerekir. Örneğin, taşınmaz satımına ilişkin irade beyanının resmi şekilde tespit edilmiş olması gerekir.

Hukuki İşlemin Geçerlik Unsurları

- Hukuki işlemler iradenin açıklanması ve bu iradenin belli bir hukuki sonuca yönelmesi ile kurulmuş olur. Ancak bu şartların gerçekleşmesi hukuki işlemin kurulması için yeterli ise de onun geçerliliği için yeterli değildir.
 1. Her şeyden önce hukuki işlem yapan kimsenin hukuki işlem yapabilme ehliyetine sahip olması gerekir.
 2. İkinci olarak, hukuki işlem, hukuk düzeninin emredici hükümlerine aykırı olmaması gerekmektedir.
 3. Hukuka, ahlaka aykırı bir sonuca yönelen, kişilik haklarına aykırı olan, imkânsız bir edimi içeren ve muvazaalı olan işlemler de geçerli değildir (MK. m. 23, Bk. m. 18, 19, 20). Bununla birlikte, irade beyanının hata, hile ve tehdit ile sakatlandığı durumlarda hukuki işlem iptal edilebilir (Bk. m. 23, 28, 29).

Hukuki İşlemin Etkinlik Unsurları

- Hukuki işlemin etkinlik unsurları, hukuki işlemlerin kuruluşuyla ilgili olmayıp, hukuki işlemin sonuç doğurması için gerekli olan şart ve unsurlardır.
- Bu unsurlara örnek olarak kanunî temsilcinin icazet vermesi gösterilebilir. TMK m. 451'e göre, küçük veya kısıtlının yaptığı işlem, kanunî mümessili izin verinceye kadar askıdadır. İcazet verirse hüküm ve sonuçlarını doğurur. Aksi takdirde hüküm ve sonuç doğurmaz. Aynı şekilde ölüme bağlı tasarrufların hüküm ve sonuç doğurabilmesi ölüm olayının gerçekleşmesine bağlıdır..

Hukuki İşlemin Sakatlığı ve Türleri

- İrade ile beyan (açıklama) bazen birbirine uymaz. Bu uygunsuzluk isteyerek meydana getirilebileceği gibi, bazen de istemeden meydana gelebilir.
- İşte bu gibi durumlarda irade beyanının sakatlığından, hukuki işlemin sakatlığından söz edilir.

İrade ile Beyan Arasındaki Kasıtlı Uyumsuzluk

- İrade ile beyan arasındaki uyumsuzluk tek taraflı veya iki taraflı olabilir.
- İrade ile onun açıklanması arasındaki uygunsuzluk iki taraflı olduğu takdirde muvazaa, tek taraflı olduğu takdirde ise zihnî (gizli) kayıt ve latife beyanı (şaka) olmak söz konusu olur.

Muvazaa kavramı ve türleri

- Muvazaa, iki tarafın iradesiyle beyanları arasında istenerek meydana getirilen uygunsuzluk halidir. Burada üçüncü kişileri aldatmak veya hataya düşürmek kastı söz konusudur.
 - Muvazaa kendi arasında, mutlak muvazaa ve nisbi muvazaa olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.
1. Mutlak Muvazaa :Taraflar gerçekte hiçbir hukuki işlem yapmayı düşünmedikleri halde, sırf üçüncü kişileri aldatmak amacıyla bir işlem yapmış gibi görünmek için o işlemi yapmalarıdır. İcra takibinden alacaklılardan mal kaçırmak kastıyla mallarını üçüncü bir kişiye devrinde mutlak muvazaa vardır. Çünkü kişinin gerçek amacı mallarını devir değil, icra takibinden kurtulmaktır. Mutlak muvazaalı işlem geçersizdir.
 2. Nisbi Muvazaa : Nisbî muvazaada ise mutlak muvazaanın aksine iki işlem bulunmaktadır. Bunlardan biri görünüşteki işlem, diğeri ise gizli işlemdir. Burada taraflar, gerçekte yapmak istedikleri bir işlemi, üçüncü kişilerin öğrenmesini engellemek için başka bir işlemin arkasına gizlemektedirler. Çocuklarından birisini daha çok seven babanın gerçekte bağışladığı daireyi tapuda satış göstermesinden nisbî muvazaa söz konusudur.Nisbî muvazaa hallerinde, görünürdeki işlem, tarafların gerçek iradesine uygun olmadığı için geçersizdir (BK. m. 18).Gizli işlemin geçerliliği ise şekle bağlı olup olmamasına göre değişmektedir. Şekle tabi değilse geçerlidir. Şekle tabi olup, şekil şartına uyulmuşsa geçerli, uyulmamışsa geçerli değildir.

2. Zihnî (Gizli) Kayıt

- Zihnî kayıt, adından da anlaşılacağı üzere, bir kimsenin beyanda bulunduğu şeyi içinden istememesidir.
- Örneğin, bir açık artırmada kişinin hiç niyeti olmadığı halde elini kaldırarak açık artırmaya katılması durumunda zihnî kayıt vardır.
- Zihnî kayıt, yapılan beyanın hüküm doğurmasını engellemez. Ancak karşı taraf durumu biliyor veya bilmesi gerekiyorsa irade beyanı hüküm ve sonuç doğurmaz.

Latife (Şaka) Beyanı

- Burada kişi, ciddiye alınmayacağı kastıyla yani şakadan bir beyanda bulunmaktadır.
- Örneğin, öğretmenin derste bağışlama sözleşmesini anlatırken, altın saatini öğrencilerden birine bağışladığını söylemesinde latife beyanı söz konusudur.
- Karşı tarafça anlaşılması gereken bu tür beyanlar hukuki sonuç doğurmaz.

İrade ile Beyan Arasında İstenmeden Meydana Gelen Uyumsuzluklar

- İrade ile onun açıklanması arasındaki uygunsuzluklar her zaman yukarıdaki gibi istenerek meydana gelmeyebilir. Bazı durumlarda istenmeden de meydana gelebilir. Bunlar, hata, hile ve tehdit durumlarıdır. Bütün bu hallerde irade ile beyan arasında bir uygunsuzluk olup, irade beyanı sakattır.
- İrade beyanının sakat olması durumunda kural sahibini bağlamamasıdır. İradesi hata, hile veya tehdit ile sakatlanan kişi hukuki işlemi iptal ettirebilir.
- a) Hata: Hata, gerçek hakkındaki bilinçli olmayan bilgisizlik veya yanlış bilgiyi ifade etmektir. Örneğin, normal bir halıyı Sivas halısı zannetmek.
- b) Hile: Hile, bir kimsenin bir olay hakkında yanlış kanaat edinmesine bilerek sebebiyet vermektir. Örneğin, normal bir halıyı Sivas halısı gibi göstererek satma durumunda hile söz konudur.
- c) Tehdit (İkrah): Burada ise, bir kimseyi yapmak istemediği bir irade beyanını yapmaya zorlama vardır. Örneğin, kişiye kafasına tabanca dayamak suretiyle senet imzalatılması durumunda tehdit vardır.

Hukuki İşlem Türleri

- Hukuki işlemler çeşitli açılardan sınıflandırılabilir.
- Hukuki işlemler genellikle, taraf sayısı, içerik, sebebe bağlı olup olmaması, karşılıklı veya tek yanlı yüküm doğurması, sağlararası veya ölüme bağlı olmaları gibi ayrımlara tabidir.
- Bu bağlamda Tek Taraflı-Çok Taraflı Hukuki İşlemler, Sağlararası-Ölüme Bağlı İşlemler, İvazlı-İvazsız İşlemler, Sebebe Bağlı Olan ve Sebebe Bağlı Olmayan İşlemler ile Taahhüt-Tasarruf İşlemleri ayrımları yapılabilir.

Tek taraflı işlemler-Çok taraflı işlemler Ayrımı

- Tek Taraflı Hukuki İşlemler: Hukuki işlemin meydana gelmesi ve hukuki sonuçlarını doğurabilmesi için tek kişinin irade açıklamasının yeterli olduğu işlemler tek taraflı hukuki işlemlerdir. Bu tür işlemlere örnek olarak, vasiyetnameler, vakıf tesisi, evlilik dışı doğan bir çocuğun babası tarafından tanınması verilebilir. Bu tür işlemlerde irade beyanının diğer bir kişi tarafından kabulüne veya onaylamasına gerek yoktur.
- Çok Taraflı Hukuki İşlemler: Burada hukuki işlemin kurulması ve sonuç doğurabilmesi için bir kişinin irade açıklaması yeterli olmayıp, karşı tarafın da irade açıklamasında bulunması gerekir. Bu tür işlemlerin en güzel örneği sözleşmelerdir. Zira sözleşmenin kurulabilmesi, hüküm ve sonuç doğurabilmesi için iki tarafın karşılıklı irade beyanına ihtiyaç vardır. Çok taraflı hukuki işlemlerin diğer bir örneği kararlardır. Kararlarda da birden fazla söz konusudur. Ancak sözleşmelerin aksine kararlarda, birden çok kişinin iradesi karşılıklı değil, aynı yöndedir. Örneğin, Derneklerde yönetim kurulu üyelerinin belli bir konuya ilişkin oylarını açıklamaları halinde bu oyların öngörülen yeterli çoğunluğa ulaşması karar almak için yeterlidir.

Sağlararası İşlemler-Ölüme Bağlı İşlemler Ayrımı

- Sağlararası İşlemler: Bu tür hukuki işlemler, yaşayan kimseler arasında yapılan, hüküm ve sonuçlarını onların sağlığında doğuran işlemlerdir. Alım – satım, kira, hizmet sözleşmelerini bu örnek olarak verebiliriz.
- Ölüme Bağlı İşlemler: Bütün hukuki işlemler sonuçlarını, işlemi yapanların sağlığında meydana getirmezler. Bazı hukuki işlemler, hukuki sonuçlarını işlemi yapanın ölümünden sonra meydana getirirler. İşte bu tür hukuki işlemlere ölüme bağlı hukuki işlemler denilmektedir. Ölüme bağlı hukuki işlemlerde kendi aralarında tek taraflı ölüme bağlı hukuki işlemler ve iki taraflı ölüme bağlı hukuki işlemler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Tek taraflı ölüme bağlı hukuki işlemlere örnek olarak vasiyetler verilebilir. Buna karşılık miras sözleşmeleri (mukaveleleri) adından da anlaşılacağı üzere bir sözleşme olduğu için iki taraflı ölüme bağlı hukuki bir işlemdir. Miras sözleşmeleri bir sözleşme olmasına rağmen, hükümlerini ancak ölümden sonra meydana getirir.

İvazlı İşlemler-İvazsız İşlemler Ayrımı

- İvazlı İşlemler: Taraflardan birinin edimine karşılık olarak, diğer taraf da bir yük altına girdiği takdirde ivazlı (karşılıklı) işlem mevcuttur. Diğer bir ifadeyle, bu tür işlemlerde tarafların karşılıklı yükümlülükleri söz konusudur. Örneğin, alım-satım sözleşmelerinde satıcının malı teslim etme, alıcının ise mal bedelini ödeme yükümlülüğü bulunmaktadır.
- İvazsız İşlemler: Bu tür işlemlerde karşı edim yoktur. Başka bir deyişle, taraflardan birisi yükümlülük altına girmesine rağmen diğer tarafın bir yükümlülüğü söz konusu değildir. Örneğin, bağışlama sözleşmesinde, bir taraf hiçbir yükümlülük altına girmeksizin diğer taraf bağışlanan malın mülkiyetini kazanmaktadır.

Sebebe Bağlı İşlemler-Sebebe Bağlı Olmayan İşlemler Ayrımı

- Sebebe Bağlı İşlemler: Genel olarak her hukuki işlemin bir sebebi vardır. Çünkü hukuki işlemler belli amaçları gerçekleştirmek için yapılırlar. Sebep, işleme esas teşkil eden hukuki amaçtır. Sebebe bağlı olan hukuki işlemde sebebin olmaması veya geçerli olmaması yapılan işlemi sakatlar. Borçlar Kanununda öngörülen işlemlerin çoğu sebebe bağlı hukuki işlemlerdir. Kazandırıcı işlemlerde hukukî sebepleri, borç ödeme sebebi (causa solvendi), alacak edinme sebebi (causa credendi) ve bağışlama sebebi (causa donandi) olarak üçe ayırmak mümkündür. Örneğin, bir kimse diğer bir kimseye ödünç para verdiğinde, onun alacak edinme sebebi söz konusudur. Bir kişinin kardeşine okulu iyi dereceyle bitirince bir saat hediye etmesinin sebebi ise bağışlamadır. Buna karşılık, bir işverenin yanında çalıştırdığı işçiye ay sonunda ücretini ödemesinde ise borç ödeme sebebi vardır.
- Sebebe Bağlı Olmayan İşlemler: Bu tür işlemlerde sebep gösterme zorunluluğu yoktur. Bu sebeple böyle işlemlere sebebe bağlı olmayan (mücerret = soyut işlemler) veya sebepsiz işlemler denilmektedir. Diğer bir ifadeyle bir işlemin varlığı, hukukî bir sebebin varlığına veya geçerliliğine bağlı değilse ortada sebebe bağlı olmayan bir işlem vardır. BK.m. 17'ye göre, sebebi gösterilmeyen borç ikrarı geçerlidir. Örneğin, A'nın B'ye "sana 1000 TL borcun var" demesinde olduğu gibi. Burada artık A'nın B'ye neden borcu olduğu araştırılmaz. Türk Ticaret Kanunu'nda öngörülen kambiyo senetleri (bono, poliçe, çek) de sebepten mücerret işlemlerdir. Örneğin, A'nın B'ye ondan aldığı dizüstü bilgisayarını için 1000 TL bedelli bir bono verdiğini kabul edelim. Daha sonra A, B'den dizüstü bilgisayarını almaktan vazgeçmiş olsa bile bononun geçerliliğini etkilemez.

Taahhüt İşlemleri-Tasarruf İşlemleri Ayrımı

- Taahhüt İşlemleri (Borçlandırıcı İşlemler): Bu tür işlemler, işlemi yapan kişinin malvarlığının pasif kısmını artıran işlemlerdir. Burada ifa edilmiş bir edim yoktur. Sadece ifa edilmesi vaad edilmiş bir edim söz konusudur. Örneğin, A ile B'nin bir otomobilin alımı konusunda anlaşmalarında bir tasarruf işlemi değil, bir taahhüt işlemi vardır. Çünkü satım sözleşmesinin yapılmasıyla birlikte B, otomobilin mülkiyetini A'ya devretme borcu altına girmektedir. Yoksa sözleşmenin yapılmasıyla birlikte otomobilin mülkiyeti A'ya geçmiş değildir.
- Tasarruf İşlemleri (Kazandırıcı İşlemler): Bu tür işlemler, işlemi yapan kişinin malvarlığında doğrudan doğruya azalma meydana getiren işlemlerdir. Diğer bir ifadeyle tasarruf işlemleri, bir hakkı veya hukuki ilişkiyi doğrudan doğruya etkileyen, onu diğer tarafa geçiren, onun muhtevasını sınırlayan, değiştiren veya ortadan kaldıran işlemlerdir. Örneğin, mülkiyetin devri, alacağın temliki, borcun ibrası vs. hep tasarruf işlemleridir.

Özel hukuk işlemleri-Kamu Hukuku İşlemleri Ayrımı

- Pozitif hukuk kuralları özel hukuk ve kamu hukuku olmak üzere iki temel kola ayrıldığı gibi hukuki işlemler de özel hukuk işlemleri-kamu hukuku işlemleri olmak üzere iki ana türe ayrılabilir.
 - Bu iki tür hukuki işlem temelde birbirlerine benzeseler de bazı bakımlardan birbirinden farklılaşırlar.
 - Kamu hukuku işlemleri kendi içinde yasama işlemleri, idarî işlemler ve yargılama işlemleri olmak üzere üçe ayrılmaktadır.
1. Yasama işlemleri, yasama organı tarafından yapılan işlemlerdir. Yasama işlemleri genel olarak kanunlar ve parlamento kararları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. Kanun, Anayasa ile yetki verilmiş yasama organının yine Anayasa'da belirtilen yöntem ve biçimlere uygun olarak, bu ad altında, kabul edip yürürlüğe koyduğu ve halen geçerliliğini koruyan hukuk kurallarına denilmektedir. Parlamento işlemleri ise, yasama organının kanun dışındaki tüm işlemleridir. Bu tür işlemlere örnek olarak, iç tüzük yapılması ve TBMM Başkanının seçilmesi gösterilebilir.
 2. İdari işlemler, kamu hizmetinin yürütülebilmesi için kamu kuruluşları tarafından yapılan hukuki işlemleri ifade etmektedir. Kamu kuruluşları tarafından yapılan hukuki işlemler özel hukuk nitelikli ve kamu hukuku nitelikli işlemler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.
 - 1. Özel Hukuk Nitelikli İşlemler: Kamu kuruluşları da kişiler gibi taşınmaz satın alıp, bina kiralayabilirler. Bu gibi durumlarda kamu kuruluşunun yaptığı işlemlere özel hukuk kuralları uygulanır
 - 2. Kamu Hukuku Nitelikli İşlemler: Buna karşılık kamu kuruluşlarının kamu hukuku nitelikli işlemleri de vardır. Söz konusu Bu işlemler de kendi arasında idari işlem ve idari sözleşmeler olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.
 3. Yargılama işlemleri yargı mercilerinin yaptığı çeşitli işlemlerdir. Yargılama işlemleri de genel olarak karar şeklinde ortaya çıkar. Bağımsız mahkemeler, hukuki uyuşmazlıkları ve hukuka aykırılık iddialarını kesin bir şekilde çözümler karara bağlarlar. Yargı işlemleri mahkemeler tarafından kendiliğinden başlatılmaz. Mahkemeler dışındaki bir kişinin veya merciinin mahkemeleri harekete geçirmesi gerekmektedir. Mahkemelerin yargılama işlemleri kendi teşkilatı içinde bir denetime tabi tutulmuştur. Örneğin, adlî mahkemelerin kararları Yargıtay, idare mahkemelerinin kararları ise Danıştay tarafından denetlenir

- Genel olarak, hukuka aykırı davranışlar sorumluluğu gerektirir. Bu sorumluluk, “malî” olabileceği gibi “cezaî” de olabilir.
- Malî sorumluluğa hukukî sorumluluk da denir. Bir de idarenin üçüncü kişilere verdiği zararlardan doğan sorumluluğu vardır. Buna “idarî sorumluluk” denir.
- Bu farklı sorumluluk türleri, medeni hukukta sorumluluk, ceza hukukunda sorumluluk, idare hukukunda sorumluluk ve siyasi sorumluluk olmak üzere dört başlık altında incelenmektedir.
- Medeni hukukta sorumluluk kanundan, hukuki işlemde ya da haksız fiilden kaynaklanabilir. Gerek medeni hukuk sorumluluğunun gerek cezai sorumluluğun doğması belli bazı şartların gerçekleşmesine bağlıdır. Medeni hukuk sorumluluğunun temel yaptırımını tazminat ödenmesi, cezai sorumluluğun ise ceza verilmesidir.
- İdarenin yürüttüğü faaliyetlere bağlı olarak gerçekleşen idari sorumluluk hizmet kusuru sonucunda doğabileceği gibi kusur olmaksızın da idarenin sorumlu tutulabileceği durumlar karşımıza çıkabilir.
- Siyasi sorumluluk ise sadece parlamenter sistemde yer alan sınırlı sayıdaki kişilerin sahip olduğu özel bir sorumluluk türüdür.

1. Medeni Hukukta Sorumluluk

Medeni hukukta sorumluluk

Kanunî sorumluluk

Hukuki işlemde kaynaklanan sorumluluk ve

Haksız fiil sorumluluğu

olmak üzere üçe ayrılmaktadır.

Kanuni Sorumluluk

- Zarar veren ile zarar gören arasındaki ilişki, kanundan kaynaklanıyorsa kanunî sorumluluk söz konusudur.
- Örneğin, evlilik, velayet ve vesayet gibi durumlarda kişiler arasında kanundan kaynaklanan bir hukuki ilişki vardır. Bu ilişkinin taraflarından biri kanunun kendisine yüklediği yükümlülüğü yerine getirmez veya aykırı davranırsa sorumlu olur.
- Örneğin, vasinin veya velinin görevini yerine getirmemesi sebebiyle bir zarar meydana gelmiş ise vasi veya velinin sorumluluğu söz konusudur.

Hukuki İşlemden Kaynaklanan Sorumluluk

- Kişiler, aralarındaki mevcut bir hukuki ilişkinin kendilerine yüklediği yükümlere aykırı hareket eder yahut yükümlülüğünü yerine getirmez ise bu davranışından dolayı diğer tarafa karşı sorumlu olur.
- Örneğin, satıcının satış bedelini aldığı halde malı karşı tarafa teslim etmemesi, kiracının kira borcunu ödememesi, satıcının ve kiracının sorumluluğunu gerektirir.

Haksız Fiil Sorumluluğu

- Hukuk düzeninin herkese yüklediği görev ve sorumluluklar vardır. Taraflar arasında bir hukuki ilişki olmasa bile hukuk düzeninin kişiye yüklediği yükümlülüklerin ihlâli bir başkasının zararına sebep oluyorsa kişi bundan sorumludur.
- Örneğin, bir kimsenin başkasına ait mağazanın camını kırması halinde, arada bir hukuki ilişki olmamasına rağmen bir zarar meydana gelmiş olup, zarar verenin sorumluluğu vardır. İşte bu sorumluluğa haksız fiil sorumluluğu denir.
- Haksız fiil sorumluluğu,
 - Kusura dayanan haksız fiil sorumluluğu ve
 - Kusura dayanmayan haksız fiil sorumluluğu
- olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

Kusura Dayanan Haksız Fiil Sorumluluğu

- Kusura dayanan haksız fiil sorumluluğundan söz edebilmek için, kişinin hukuka aykırı ve kusurlu davranışıyla bir başkasına zarar vermesi gerekir.

O halde, kusura dayanan haksız fiil sorumluluğu için beş şartın gerçekleşmesi gerekir. Bunlar;

1. **Davranış**
2. **Zarar**
3. **Uygun İlliyet Bağı**
4. **Kusur ve**
5. **Hukuka aykırılık**

biçimindedir.

- Kusura dayanan haksız fiil sorumluluğunun ilk kurucu unsuru insan davranışdır. Davranış, bir insanın bir şeyi yapması şeklinde olumlu bir hareketi olabileceği gibi, yapmama şeklinde olumsuz bir hareketi de olabilir. Olumsuz insan davranışına ihmâl denilmektedir.
- Kişinin davranışı neticesinde bir başkasının zarar görmesi gerekmektedir. Zarar olmayan yerde hukuki sorumluluk da yoktur. Zarar maddi zarar olabileceği gibi manevi zarar da olabilir. Maddi zarar, malvarlığında meydana gelen eksilme ile mahrum kalınan kâr şeklinde ortaya çıkar. Manevi zarar ise kişinin haksız saldırı sebebiyle duyduğu acı ve elemi kapsar.
- Sorumluluğun doğabilmesi için hukuka aykırı davranış ile zarar arasında uygun illiyet bağının bulunması gerekir. Diğer bir ifadeyle, zararın haksız fiil sonucunda meydana gelmiş olması gerekir.
- Zarar verenin kusuru yoksa meydana gelen zarardan da sorumluluğu yoktur. Diğer bir ifadeyle, hukuka aykırı bir davranışıyla başkasına zarar veren kimsenin sorumlu olabilmesi için, kusurlu olması gerekir. Kusur, kast ve ihmâl olmak üzere iki şekilde ortaya çıkar. Hukuka aykırı sonucun istenmesi durumunda kasıttan, hukuka aykırı sonuç istenmemekle birlikte, durumun gerektirdiği önlemlerin alınmaması sebebiyle hukuka aykırı sonucun meydana gelmesine neden olunmuş ise ihmâlden söz edilir. Örneğin, kaza yapan bir kimsenin arabanın arkasına reflektör koymayarak kazaya sebebiyet vermesi durumunda bu ihmâl hareketinden sorumludur.
- Bir davranışın haksız fiil sayılabilmesi için, onun hukuka aykırı olması gerekir. Hâkim görüşe göre hukuka aykırılık, kişilerin mal ve kişi varlığı haklarını doğrudan doğruya korumaya yönelik kurallara aykırı davranıştır. Gerçekten de, BK. m. 41'e göre, "Gerek kasten gerek ihmâl ve teseyyüp yahut tedbirsizlik ile haksız bir surette diğer kimseye bir zarar ıka eden şahıs, o zararın tazminine mecburdur. / Ahlâka mugayir bir fiil ile başka bir kimsenin zarara uğramasına bilerek sebebiyet veren şahıs, kezalik o zararı tazmine mecburdur". Bu hükümden de anlaşılacağı üzere, ahlâka aykırı bir davranışla bir kimseye kasten zarar verilmesi durumunda da hukuka aykırılık vardır. Ancak bazı hallerde davranış zarar verici nitelikte de olsa hukuka aykırı olmaz. Bu durumlara "hukuka uygunluk sebepleri" denir. Bunlar; meşru müdafaa, zaruret hali, kendi hakkını korumak için kuvvet kullanma, zarar görenin rızası, özel hukuktan doğan bir hakkın kullanılması veya kamu gücünün kullanılması, üstün bir kamu yararının bulunması gibi hallerdir.

Kusura Dayanmayan Haksız Fiil Sorumluluğu

-Kusursuz Sorumluluk-

- Hukuka aykırı bir davranışta bulunan kimsenin kusursuz dahi olsa, davranışı sebebiyle doğan zarardan sorumlu olmasına kusursuz sorumluluk ilkesi denir.
- Kusursuz sorumluluk halleri, tehlike sorumluluğu ve olağan sebep sorumluluğu olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.
- Tehlike Sorumluluğu: Teknolojide meydana gelen gelişmelerin sonucunda araçların ve sinai kuruluşlarının meydana getirdiği tehlikeler artmıştır. Bu tehlikelerin ağırlığı sebebiyle bunların sebep olduğu zararlardan dolayı kusursuz sorumluluk ilkesi kabul edilmiştir. Motorlu taşıt işletenin sorumluluğu, devletin askerî manevralar ve atışlardan doğan sorumluluğu bu tür sorumluğa örnek teşkil etmektedir.
- Olağan Sebep Sorumluluğu: Olağan sebep sorumluluğu, tehlike sorumluluğu dışında kalan tüm kusursuz sorumluluk hallerini içine almaktadır. Bunlara, hakkaniyet sorumluluğu, adam çalıştıranın sorumluluğu (BK. m. 55), havyan tutucusunun sorumluluğu (BK. m. 56), yapı eseri malikinin sorumluluğu (BK. m. 58), taşınmaz malikinin sorumluluğu (TMK. 730), çevreyi kirletenin sorumluluğu (Çev. K. m. 28) gibi sorumluluk türleri örnek verilebilir.

2. Ceza Hukukunda Sorumluluk

- Kanunların suç saydığı fiil ve hareketi işleyenlerin cezalandırılmasında ceza sorumluluğu önemli rol oynar.
- Bir kişinin cezalandırılabilmesi için kanun suç saydığı fiil ve hareketi işlemiş olması yeterli olmayıp, o kişinin cezaî sorumluluğunun da olması gerekir.
- Bir kişinin cezaî sorumluluğundan söz edebilmek için bir takım şartların yerine gelmesi gerekir. Bunlar:
 - Maddî İlliyet Bağı
 - İrade Serbestliği ve Ayırtım Gücü
 - Kusur
- Failin fiili ve hareketi ile sonuç arasında maddî illiyet bağı bulunmalıdır. Başka bir deyişle, failin bu fiili olmasaydı sonucun gerçekleşmemesi gerekirdi.
- Suç teşkil fiil, failin serbest iradesiyle işlemiş olmalıdır. Kişinin cezaî sorumluluğunun olabilmesi için buna ek olarak ayırtım gücüne de sahip olması gerekir.
- Kişinin cezaî sorumluluğunun olabilmesi için kusurunun da olması gerekir. Kusur, suç işleyen kişinin ruhî durumunu gösterir. İrade serbestliğine ve ayırtım gücüne sahip olmayan kimsenin kusurundan da söz edilemez.

3. İdare Hukukunda Sorumluluk

- İdarenin yürüttüğü faaliyetlere bağlı olarak iki çeşit sorumluluğu söz konusu olabilir.
- Bunlar Hizmet kusuru ve Kusursuz sorumluluktur.
- İdarenin ifa ile mükellef olduğu hizmetlerin kurulmasından, tanzim ve tertibinden, işletilmesinden doğan kusura hizmet kusuru denilmektedir. Hizmetin kötü işlemesi, hizmetin geç işlemesi, hizmetin hiç işlememesi hallerinde hizmet kusuru vardır. Hizmet kusurundan söz edebilmek için bazı şartlar vardır. Bunlar;
 - ❑ İdari bir işlem veya eylem bulunmalıdır,
 - ❑ Bu işlem veya eylem hukuka aykırı olmalıdır,
 - ❑ Hukuka aykırı işlem veya eylemden bir zarar doğmalıdır
 - ❑ Zarar ile idari işlem veya eylem arasında uygun illiyet bağı bulunmalıdır.
- 1982 Anayasası'nın 125. maddesinin son fıkrasına göre, "İdare, kendi eylem ve işlemlerinden doğan zararı ödemekle yükümlüdür". Yani idarenin bir işlem veya eyleminden bir zarar meydana gelmişse kusursuz da olsa sorumluluğu vardır. Ancak idarenin kusursuz sorumluluğuna gidilebilmesi için bazı şartların yerine gelmesi gerekir. Bunlar;
 - ❑ İdarenin bir işlem veya eylemi bulunmalıdır,
 - ❑ Bu işlem veya eylemden bir zarar doğmalıdır,
 - ❑ Zarar ile idari işlem veya eylem arasında uygun illiyet bağı bulunmalıdır.
- İdarenin eylem ve işlemlerinden dolayı sorumlu olabilmesi için eylem ve işlemlerin mutlaka hukuka aykırı olması gerekmez. İdarenin hukuka uygun bir davranışından da zarar meydana gelebilir. Bu zararların idare tarafından karşılanması, fedakârlığın denkleştirilmesi ilkesine dayandırılmaktadır.

4. Siyasi Sorumluluk

- Siyaset kurumunda faaliyet gösteren siyasetçiler de bu faaliyetlerinden dolayı sorumlu olurlar
- Siyasi sorumluluk bakanlar kurulu üyeleri ile cumhurbaşkanının siyasi sorumluluğu biçiminde iki başlıkta ele alınabilir.

Bakanlar kurulu üyelerinin siyasi sorumlulukları

- Parlamenter sistemde, Başbakan ve Bakanların siyasî sorumluluğu TBMM'ne karşıdır. Bu sorumluluk bireysel olabileceği gibi birlikte de olabilir.
- Bakanlar kurulunun birlikte sorumluluğu, hükümetin genel siyasetinin yürütülmesinden kaynaklanan sorumluluktur. Müeyyidesi ise güvensizlik oyu neticesinde hükümetin tüm olarak görevden çekilmesidir.
- Siyasî sorumluluğun ikinci türü ise bakanların bireysel sorumluluğudur. Bireysel sorumluluk, tek bir bakanın kendi yetki alanına giren hususlardaki sorumluluğudur. Bireysel siyasî sorumluluk çok nadir işletilmekle birlikte, meclisin bir bakan için güvensizlik oyu vermesi ve dolayısıyla Bakanlar Kurulunun görevde kaldığı halde sadece o bakanın görevden çekilmek zorunda kalması mümkündür.
- Bakanlar veya başbakan, görevleriyle ilgili suçlarından dolayı Yüce Divan olarak Anayasa Mahkemesinde yargılanabilirler.

Cumhurbaşkanının siyasi sorumluluğu

- 1982 Anayasası'nın 105. maddesi Cumhurbaşkanının sorumluluk ve sorumsuzluk hallerini düzenlemektedir. Bu hükme göre, “Cumhurbaşkanının, Anayasa ve diğer kanunlarda Başbakan ve ilgili bakanın imzalarına gerek olmaksızın tek başına yapabileceği belirtilen işlemleri dışındaki bütün kararları, Başbakan ve ilgili bakanlarca imzalanır; bu kararlardan Başbakan ve ilgili bakan sorumludur. Cumhurbaşkanının resen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine Anayasa Mahkemesi dâhil, yargı mercilerine başvurulamaz. Cumhurbaşkanı, vatana ihanetten dolayı Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının en az üçte birinin teklifi üzerine, üye tamsayısının en az dörtte üçünün vereceği kararla suçlandırılır”.
- Buradan anlaşılacağı üzere, Cumhurbaşkanının siyasî sorumluluğu yoktur. Ancak vatana ihanet suçundan dolayı cezaî sorumluluğu vardır. Bu durumda Anayasa Mahkemesi Yüce Divan olarak Cumhurbaşkanını yargılar.

**Ders Sonu
İYİ HAFTALAR!**

